

konceptija identifikuje demokratiju na osnovu toga ko (narod ili njegovi predstavnici) i na osnovu toga kako (pravilo većine) odluka, nezavisno od njihovog sadržaja, tj. nezavisno od onoga što biva odlučeno, čak i kada su ti sadržaji neliberalni, antidruštveni pa čak i antidemokratski.

Ova je konceptija, čini mi se, pretjerano pojednostavljena i u krajnjoj analizi neodrživa. Dakako, formalni aspekt demokratije kao legitimne moći, direktno ili indirektno, narodne volje, sačinjava njen apsolutno nužan dio: *condicio sine qua non*, u odsustvu koje se ne može govoriti o "demokratiji". Ali ona nije niti jedini nužan uslov, niti je dovoljan uslov. Iz tri razloga, koji odgovaraju isto tolikom broju aporija, koji zahtjevaju da se ova dimenzija demokratije integriše posredstvom ograničenja i veza koje su supstancijalne ili sadržinske kakva su uobičajeno ustavno stipulirana osnovna prava.

Prvi razlog se sastoji u nedostatku empirijskog dosega i sljedstveno tome u nedostatku eksplikativne snage definicije koja identifikuje isključivo formalne elemente demokratije, tj. uslove u prisustvu kojih su političke odluke direktan ili indirektan izraz narodne volje. Takve definicije nisu u stanju da objasne savremene ustavne demokratije, koje na osnovu njih uopšte ne bi bile demokratije. Ograničavajući se na zahtjev da javna vlast biva vršena od strane naroda, takvog kakav jeste, i konfigurirajući demokratiju kao razrešenu od vlasti, ona ignoriše i protivrječi paradigmi pravne države koja ne dozvoljava moći koje nijesu podložne zakonu, a utoliko više protivrječi ustavom regulisanoj državi, u okviru koje uopšte nije istina da je moć naroda neograničena. Novitet koji konstitucionalizam uvodi u strukturu demokratija jeste zapravo taj da je najviša zakonodavna vlast pravno određena i ograničena, ne samo u pogledu forme koje su predviđene da garantuju vlast većini već i u pogledu supstance njihovog vršenja, koja je ograničena u pogledu onih specifičnih ustavnih normi kakve su princip jednakosti i osnovna prava. Da li bismo onda morali zaključiti, iz perspektive formalne predstave o demokratiji, da ovi sistemi nijesu demokratski? Ili bismo pak, nasuprot tome, morali tvrditi da u odsustvu ograničenja možemo govoriti o demokratiji u prosto političkom ili formalnom smislu, ali da nikako ne možemo govoriti o njoj u vezi sa onom složenom formom koja se danas uopšteno naziva "konstitucionalnom demokratijom"? Drugi se razlog sastoji u neraskidivoj vezi, zanemarenoj od strane puko formalnih konceptija demokratije, između političke demokratije i onih ustavom ustanovljenih osnovnih prava koja djeluju kao granice i ograničenja inače apsolutnoj volji većine. Radi se prije svega o pravima na slobodu. Volja birača se izražava na autentičan način isključivo onda kada se izražava slobodno. Slobodno se pak može izraziti samo ako je garantovano ostvarivanje ne samo prava glasa već i osnovnih sloboda svih i svakog pojedinačno: slobode mišljenja, štampe, informacija, okupljanja i udruživanja. Prava na slobodu su, s druge strane, efektivna onda kada su podržana garancijom socijalnih prava na pozitivne prestacije, tj. na socijalnu podršku, na zdravlje, na obrazovanje i informisanje. Bez zadovoljavanja ovih prava i javnih obaveza koje im odgovaraju, politička prava i prava na slobodu su osuđena da ostanu mrtvo slovo na papiru; ne postoji učešće u javnom životu bez garancije životnog minimuma, niti postoji formiranje svjesne volje bez obrazovanja i informisanja. Uobičajeno se puko formalnoj ili proceduralnoj predstavi dodaje teza da su ograničenja volje većine koja su obezbjeđena od strane osnovnih prava, "uslovi", ili "preduslovi" ili "pretpostavke" demokratije. Ali uslov koji se smatra nužnim jeste i neophodan, te mora biti uključen kao uslov *sine qua non*, u definiciji termina koji određujemo.

Treći razlog se sastoji u poroznoj teorijskoj konzistenciji koncepta demokratije koji nastoji da bude dosljedan samom sebi. Bar neka supstancijalna ograničenja sadržaja legitimnih odluka su, naime, neophodna samoj političkoj demokratiji, koja u njihovom odsustvu ne može